

Obraz slovenských emigrantov v Kobanovom románe *Marienkine žiale*

The Image of Slovak Emigrants in Koban's *The Sorrows of Marienka*

Anton Pokrivčák

Katedra anglického jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta,
Trnavská univerzita v Trnave, Slovensko

Abstract: The article discusses the literature and culture of Slovak-Americans. It first points to the most important work written by this minority, Thomas Bell's *Out of This Furnace*, and then analyses the novel *The Sorrows of Marienka* by a Slovak-American author of the second generation, Stefan S. Koban. It uses the critical approach of imagology to point to the images of Slovak emigrants, especially the novel's protagonist Marienka, as well as characteristic stereotypes that they are confronted with in their life in the new country.

Keywords: Slovak-American, culture, emigration, imagology, stereotype, image.

1 Úvod

Akákolvek snaha písať o literatúre národnostných alebo etnických menšín sa nemôže vyhnúť všeobecnejšiemu kultúrno-historickému pohľadu. Pre menšiny žijúce v priestore majoritnej kultúry je totiž dôležité najmä vyjadrenie špecifickosti identity ako hodnoty konštituujúcej inakosť ich bytia reflektovaného v umeleckom obraze. Teoretické uchope-
nie tejto inakosti sa v súčasnej literárnej vede deje najmä prostredníctvom kultúrnych štúdií, komparatívnych kultúrnych štúdií, postkoloniálnych prístupov, ale v neposlednom rade aj imagológie. Je to najmä preto, že len ťažko možno o identite uvažovať v rámci formalizmu alebo štrukturalizmu, teda prostredníctvom kritických diskurzov, ktoré v centre svojej pozornosti majú v prvom rade jazykový plán diela, ktorý je fundamentom jeho obraznosti a umeleckej výpovede. Na druhej strane videnie literárneho diela ako súčasti určitej komplexnej textúry spoločnosti, teda prostredníctvom „kontextov, [iných] kultúrnych produktov a ekonomík ich produkcie, autorov, publika, jazykov a erudovanosti, politiky a rozloženia moci“ (Tötösy de Zepetnek – Mukherjee, 2013, s. vii) je to, čo ho zasa-
dzuje do reality života, aj keď mnohokrát i za cenu zníženia kvality umeleckej výpovede.

2 Marienkine žiale

Literatúru amerických Slovákov, ako jednu z mnohých súčastí multikultúrnej americkej literárnej scény, je potrebné vnímať práve prostredníctvom takejto bohatej textúry vytváranej stykom, neraz aj konfliktným, dvoch kultúrnych realít, americkej a slovenskej, v ich komplexných historických manifestáciách. V nasledujúcej analýze románu *Marienkine žiale* (Koban, 2006) sa pokúsime tieto dve kultúrne reality identifikovať prostredníctvom analýzy niektorých obrazov slovenskej ženy-vystáhovalkyne do USA a jej vzťahu k iným udalostiam jej pohnutého života.

Teória, ktorá sa zaoberá analýzou obrazov a stereotypov je imagológia. Je to jeden z kritických prístupov k štúdiu literárnych diel, ktoré využívajú práve takéto extraliterárne (vo wellekovskom jazyku extrinzické) kontexty (Wellek, 1949). Vznikla na pôde komparatívnej literatúry, avšak neskôr sa osamostatnila ako špecifický nástroj analýzy a interpretácie literárnych a kultúrnych javov. Ako to vyplýva už z názvu, zaoberá sa štúdiom obrazov v ľudskom vedomí, reflektujúcich rôzne úrovne reality, od jednotlivého subjektu až po obrazy národov, etnických a náboženských skupín. Tieto obrazy, ktoré možno ešte deliť na obrazy seba, nás (auto-image) a iných (hetero-image), vznikajú stereotypizáciou parciálnych vlastností subjektu/národa/etnika a ich následnou generalizáciou na vlastnosti podstatné, reprezentatívne. Na základe takýchto procesov sa potom vytvárajú rôzne „národné charakteristiky,“ ktoré sa, okrem iného, neraz stávajú aj premetom ideologického a politického zneužitia (pozri Pokrivčák, 2018; Beller, 2007).

Imagologicky možno slovenských vystáhovalcov zasadiť do dichotómie MY (chudobní etnickí Slováci opúšťajúci „rodnú hrudu“ za vidinou lepšieho života koncom 19. a začiatkom 20. storočia) verzus ONI (obyvatelia USA v časoch „divokého kapitalizmu“ a industrializácie spoločnosti taktiež konca 19. a začiatku 20. storočia). Jedným z najznámejších príkladov takéhoto dichotomického kontaktu je román Thomasa Bella, syna slovenských (rusínskych) emigrantov z Nižného Tvarožca, *Out of This Furnace*, ktorého leitmotívom je práve konflikt dvoch svetov¹. Román je príbehom až troch generácií amerických Slovákov a v tom zmysle, okrem príkladov národnej a rasovej stereotypizácie, vlastne reflektuje aj hlavnú kompozičnú líniu postkoloniálnych textov, ktoré väčšinou popisujú osudy jednotlivých generácií vystáhovalcov. Prvou generáciou sú ľudia, ktorí nepoznajú kultúru ani jazyk krajiny, do ktorej sa vystáhovali a ich hlavným cieľom je fyzické prežitie. V spomínanom románe je to najmä George Kracha a jeho rovesníci, ktorí prišli do USA koncom 19. a začiatkom 20. storočia, museli sa životom tvrdo prebijať a aj keď sa im podarilo niečo zarobiť a ušporiť, väčšinou o to hneď prišli svojou vlastnou neschopnosťou pohybovať sa v tvrdom a neľútostnom kapitalistickom svete. Druhá generácia poskytuje obraz ich detí, ktoré sú už (v našom prípade) „poameričtení,“ avšak stále si zachovávajú určité citové zväzky k „starej vlasti.“ V prípade románu *Dva svety* je to Mary Kracha, dcéra „Juraja“ Krachu. Mary už hovorí po anglicky, nebojí sa prenikať do americkej spoločnosti, ktorej rozumie oveľa viac, ako jej otec, avšak stále je to aj obraz slovenskej ženy pohybujúcej sa primárne v komunite Slovákov. Predstaviteľom tretej generácie je jej syn Dobie, ktorý už

¹ Román v r. 1949 do slovenčiny preložil Ján Trachta pod názvom *Dva svety*.

kultúru svojej novej vlasti dobre pozná, vie sa v nej pohybovať a zapájať sa do riešenia jej konfliktov. Slovensko je pre Dobieho „len“ krajina, v ktorej vidí svoje korene. Dobie sa aktívne zapája do štrajkov a vie sa postaviť nielen voči svojim nadriadeným, ale aj iným robotníkom, pri ktorých už nepociťuje jazykový handicap. Okrem rozsiahleho popisu jednotlivých generácií slovenských vystaľovalcov do Ameriky Bellov román je teda zaujímavý aj takmer archetypálnou reprezentáciou obrazu Slovákov a konzervatívnej „slovenskosti“ – muži chodia do práce, ženy sú v domácnosti. Ak majú muži voľno, ich prvou túžbou je odreagovať sa v krčme pri „whisky,“ kým ženy sa zapájajú do komunitných a náboženských aktivít.

Tematický plán románu *Marienkine žiale*, ktorý je hlavným predmetom našej analýzy, je veľmi podobný románu *Dva svety*, pretože takisto zobrazuje osudy slovenských vystaľovalcov v USA. Na rozdiel od Bellovho románu je to však príbeh len jednej generácie amerických Slovákov, tej najstaršej. Jeho autorom je Vasil Stefan Koban, americký Slovák druhej generácie, ktorý do románu zakomponoval aj výrazné autobiografické črty. Ako vyplýva už z jeho názvu, hlavnou postavou je Marienka, dievča z východoslovenskej dediny Kamienska, ktorá sa vo svojich šestnástich rokoch vydá za Ivana Kindu, muža ktorého prvýkrát videla až na svadbe, a presťahuje sa k nemu do susednej obce Jarabina. Miesto deja je realisticky vykreslené (obidve obce aj v súčasnosti existujú v okrese Stará Ľubovňa). Ďalším rozdielom oproti románu *Dva svety* je teda fakt, že takmer polovica deja sa odohráva v spomenutých dvoch obciach, čo je zaujímavé najmä preto, že autor nikdy na Slovensku nebol a čerpal len zo spomienok svojej matky. Marienka, ako obraz silnej a samostatnej slovenskej ženy, sa v Jarabine dostáva do konfliktu s dedinčanmi, keď v snahe zabrániť manželovi v jeho opíjaní sa nešťastnou náhodou podpáli krčmu. Kvôli tomuto činu sa v dedine stáva nežiadúcou osobou a je prinútená odísť do Ameriky.

Druhá časť románu je príbehom Marienky v pennsylvánskom Conemaugh. Marienkin manžel Ivan sa tu zamestná v bani a Marienka začína typický život slovenských žien v Amerike. Obraz manžela Ivana sa nemení ani v „novom svete,“ je lenivý, stále rád popíja, a Marienka je preto okrem domácich prác a varenia pre rodinu nútená prispievať do rodinného rozpočtu aj varením a praním pre slovenských podnájomníkov, čo je v podstate typické pre každú slovenskú rodinu v USA. Dej je poprepletaný šťastnými aj nešťastnými epizódami (domácou pohodou, ale aj smrťou jej druhého syna Janíka), návratom na Slovensku kvôli návšteve otca v košickej väznici a spiatočnou cestou v podpalubí lode do Ameriky. Na druhej ceste je však Marienka už sprevádzaná aj svojou sestrou Jackou. Dej vrcholí smrťou manžela Ivana v bani.

Na rozdiel od románu Thomasa Bella *Dva svety*, Kobanovmu románu, ako aj jeho autorovi, sa v USA nedostalo nejakej väčšej pozornosti. Výnimkou je známy slovensko-americký filozof Michael Novak, ktorý podľa Židovej (2016) mu aj pomohol s jeho publikovaním. Židová je snáď jedinou autorkou aj na Slovensku, ktorá sa podrobnejšie venovala Kobanovmu románu, v jej prípade je to z hľadiska etnickej identity Kobanových rodičov, a vzhľadom na fakt, že román je autobiografický, aj románových postáv. Marienka a Ivan Kinda pochádzali z dedín Kamienska, resp. Jarabina, v ktorých aj v súčasnosti prevláda ruský hovoriace obyvateľstvo (v blízkosti sa nachádza aj ďalšia významná obec

starol'ubovnianskeho okresu – Litmanová, ležiaca na úpäť hory Zvir, údajného miesta zjavenia Panny Márie). Je nepochybné, že okrem jazykových otázok je táto oblasť zaujímavá aj z náboženského hľadiska, pretože sa tu stretávajú katolícka, gréckokatolícka a pravoslávna cirkev. V Kobanovom románe je veľa zmienok o kostole, počnúc Marienkinou svadbou v Kamienke, cez krstanie jej detí v Kamienke a v Conemaugh, až po pohreb manžela tiež v Conemaugh. Napriek tomu, že Marienkina náboženská identita nie je v románe takmer nikde výrazne identifikovaná, ani problematizovaná, pri smrti jej syna Janíka zistujeme, že bola grécko-katolíčkou: *Aký len malý a osamotený musí byť Janík v svojom čerstvom hrobe. Bol prvé dieťa, ktoré pochovali na cintoríne pri novom gréckokatolíckom kostole, ktorý si baníci zo Slovenska postavili v Conemaugh* (Koban, 2006, s. 101). Aj keď román poskytuje viacero zaujímavých podnetov na možné spochybnenie autorovej národnostnej identity – *The Greenwood Encyclopedia of Multiethnic American Literature* ho podľa Židovej dokonca uvádza pod heslom karpatsko-rusínskej literatúry (s. 39) – myslíme si, že jeho príslušnosť do slovensko-amerického literatúry (ak ku slovenskosti nepriistupujeme len z úzkeho etnického hľadiska) je nepochybniteľná. Koniec-koncov celé východné Slovensko je zmesou viacerých kultúr a jazykov.

Z doterajších úvah je zrejmé, že nositeľom základnej esteticko-kultúrnej hodnoty románu je teda postava Marienky, a tiež, ako to vyplýva z názvu diela, že autor sa sústredil na vykreslenie jej utrpenia. Marienka je obrazom silnej ženy, ktorá si musí zastať nielen tradičné ženské povinnosti, ale neraz aj to, čo by mali robiť muži. Nie je vykreslená sentimentálne, ani romanticky, skôr realisticky. Etela Farkašová na obale slovenského prekladu poukazuje práve na túto realističnosť, hovoriac, že „s jej ľudskými stránkami, bolesťami a skúsenosťami [ju] možno zaradiť k popredným ženským postavám slovenskej literatúry“ (Koban, 2006). Je teda nesporné, že Marienka nie je len obrazom slovenskej ženy-vystáhovalkyne, ale vychádza akoby z určitého stereotypného pohľadu na slovenskú ženu, voči ktorému prirodzene bojuje.

Prvé náznaky jej vzdoru sa ukazujú hneď na začiatku, keď ju otec ako šestnásťročnú núti vydať sa za Ivana, ktorého nikdy nevidela:

„Ale ja sa nechcem vydávať.“

„Tak ty sa nechceš vydávať?“ otcov hlas teraz takmer hrmel. „Máš šestnásť, nie?“

Marienka pocítila na pleci matkinu ruku. „Psst,“ tíšila ju. „Nehádaj sa s ním, Marienka.“

Marienka striasla ruku z pleca. Hnev jej zalial oči slzami.

„Čo iné môžeš robiť?“ vysvetľovala matka (Koban, 2006, s. 7).

Vzdor pokračuje v novom domove u Ivana, v malých konfliktoch so svokrou, v neustálych snahách prinútiť manžela pracovať, miestami dokonca v práci zaňho, až to vyvrcholí nebyvalým činom v miestnej krčme, keď v snahe vyhnať manžela z krčmy spôsobí požiar, po ktorom ju dedina odvrhne. Nasleduje cesta do Ameriky a v podstate veľmi podobné postavenie, ako na Slovensku, teda práca doma a neustále držanie ochrannej ruky nad manželom. Rozdiel je len v tom, že namiesto borovičky Ivan popíja whisky: *Jeden*

z nájomníkov priniesol fľašu. Whisky. Nikdy nemala rada chuť tejto pálenky. Ale Ivanovi whisky chutila a znova začal rozprávať, ako bol dôstojník v armáde, a prvý raz za tie roky ostatným ukázal jazvu, kde ho pohryzol vlk (Koban, 2006, s. 149). Jedna časť jej osudu sa naplnila Ivanovou smrťou v bani, avšak jej život, ako život mnohých iných slovenských žien v USA neskončil po strate manžela, čo sa stávalo veľmi často, pretože Slováci pracovali vo veľmi nebezpečných zamestnaniach (v bani, pri vysokých peciach), ale musel pokračovať ďalej: Muži zomierali a tým sa vec pre nich končila, no ženy nezomierali. Nie tak rýchlo. Bolo treba nachovať deti, vychovať ich a posielat' do školy. Vychovať deti, povydávať a poženit' ich a poslat' tiež do baní (Koban, 2006, 27).

Okrem obrazu silnej slovenskej ženy, Koban vo svojom románe poskytuje aj viacero obrazov slovenského života v Amerike, ku ktorému okrem individuálnych strádání a žiaľov scelujúcich ľudské charaktery, patrila aj „spolupatričnosť súkmeňovcov,“ tak ako je to koniec-koncov príznačné aj pre iné imigrantské komunity. Vzhľadom na fakt, že Slováci neboli roztrúsení po celom území Ameriky, ale sa sústredovali v určitých oblastiach, väčšinou tam, kde sa rozvíjal ťažký priemysel alebo baníctvo (najmä v štátoch Pensylvánia, Ohio a Illinois), bolo pre nich jednoduchšie si preto nielen navzájom pomáhať, ale aj uchovať si svoju materiálnu aj duchovnú kultúru. Slováci zakladali spolky, časopisy, budovali kostoly:

„Ale Michal,“ povedal Igor a zachichotal sa. „Ty si v Conemaugh nový. Nevieš, ako sa tu rozrástla naša rodina Slovákov. Keď stavali terajší kostol, žilo v meste len nevel'a našich krajanov. „Jednou z prvých vecí, ktoré urobili, bolo, že postavili kostol, pretože Boh má vždy blízko k našim srdciam. Ukázali sme mestu, čo vieme. Ukázali sme Írom, Talianom a Američanom, že sa vieme činiť. A ešte im ukážeme“ (Koban, 2006, s. 134).

V románe sa objavuje aj veľa obrazov založených na stereotypnom zovšeobecnení, ktoré si slovenskí Američania jednak priniesli zo „starej vlasti,“ jednak ich získali už vo vlasti novej. Jedným z takýchto stereotypov je obraz Indiána. Marienka sa s ním stretáva už na svojej prvej ceste loďou:

„A vy ste vari ešte nepočuli o Indiánoch? Vôbec viete, aká je Amerika? Ved' je to krajina plná divochov, ktorí útočia na mužov na poliach a bezbranné ženy. Zdrapia ich za vlasy a oskalpujú.“

Tučná žena zbledla. „Nikto nám nespomínal,“ zašepkala, „ja by som nebola šla“ (Koban, 2006, s. 78).

Prirodzene, na svojej druhej ceste sa z toho už mohla smiať. Podobným šokom boli pre Marienku a ďalších Slovákov aj černosí:

„Mama!“ skríkol Michal, ukazujúc na muža. „Pozri na toho čierneho uja!“ Sánka mu ovisla a očami sa prilepil na muža.

Tučný muž stojaci vedľa Marienky sa prekrižoval a zamrmal: „Určite je to pekelník!“

Muž mal tvár čiernu ako spodok hrnca.

Marienka potiahla Ivana za ruku.

„Ivan,“ zašepkala. „Kto je to?“

„Pst,“ povedal. „To je člen posádky.“

„Ivan, nemali sme sem prísť. Je to zlé znamenie“ (Koban, 2006, s. 73).

Ďalším stereotypom, ktorému sa Slováci nebránili boli generalizujúce charakteristiky iných národov: „*Všetci Íri sú na jedno kopyto,“ vyhlásil Ivan (Koban, 2006, s. 137).* Íri boli pre Slovákov najväčším problémom, pretože vzhľadom na vtedajšiu chudobu obidvoch národov, pracovali väčšinou na tých istých pozíciách – kým Íri ale ovládali angličtinu, Slováci boli vďačnejším materiálom na rôzne pracovné aj osobné podvody. Rasové a národné stereotypy však boli v tomto románe len sekundárnymi prejavmi vzťahu Slovákov k im neznámej inakosti, oveľa výraznejšie sa prejavujú v spomenutom románe *Dva svety*, v ktorom generujú aj priame konflikty a zauzlenia.

Okrem komicko-konfliktných situácií vo vzťahu k obrazu neznámej, potencionálne nebezpečnej, inakosti, v románe nachádzame aj pasáže, ktoré dokumentujú ako-keby stredoeurópsku súdržnosť:

Marienka pokrčila plecami a zasmiala sa. Podpalubie bolo napratané ľuďmi rôznych národností. Jedna polovica pasažierov sa nevedela dohovoriť s druhou. Poliaci, Slováci, Maďari, Srbi, Ukrajinci. Nikto nebojoval medzi sebou. Ľudia mali dobrú náladu. Nachádzali sa v rovnakej situácii a všetci šli do tej istej zvláštnej krajiny. To spôsobovalo, že rozdiely medzi nimi sa zdali malé (Koban, 2006, s. 120).

Takáto súdržnosť bola nevyhnutná najmä v prípade vystáhovalcov prvej-generácie, pretože aj keď v tomto našom príspevku považujeme emigrantov z územia Horného Uhorska na konci 19. a začiatkom 20. storočia za „Slovákov,“ je potrebné zdôrazniť, že Američania takýto termín nepoznali a všetkých „Stredoeurópanov“ označovali pejoratívnym výrazom „hunky.“ Vo všeobecnom povedomí takíto „hunkies“ boli väčšinou chudobní, zaostalí, ne- vzdelení a prevažne manuálne pracujúci prisťahovalci (Karas, 2004), ktorí museli s týmto ponižujúcim obrazom samých seba bojovať celý svoj život v „novom svete.“ Viacerým sa to podarilo a dosiahli vo svojom novom živote významné úspechy. Stvárnenním takéhoto boja sa zaoberá aj jedna dejová línia už spomenutého románu *Dva svety*.

3 Záver

Je nesporné, že pri podrobnejšej analýze iných situácií, do ktorých sa dostávali slovenskí vystáhovalci do „nového sveta,“ by sme našli aj ďalšie obrazné predstavy o sebe a o iných, ktoré boli nesporne následne korigované žitou realitou. Veľmi výrazné to bolo najmä u prvej vlny prisťahovalcov, ktorí boli eklatantným príkladom inakosti pre Američanov – najmä svojim správaním, jedlom alebo obliekaním (traduje sa, že kvôli farebnosti a nezvyčajnosti kroja ich niektorí považovali za Indiánov). Bolo by zaujímavé porovnať aj obraz slovenských vystáhovalcov v iných častiach Európy a sveta. Zrejme odlišnosti, na ktoré by sme narazili pri výskume kultúry Slovákov na Dolnej zemi, v slovanskom

prostredí, by neboli také markantné, ako obraz Slovákov v kultúrnej a geograficky úplne odlišnom prostredí. Je preto zvláštne, že slovenský kultúrny element, jeho rozličné manifestácie a premeny v USA, teda v krajine, kde okrem Slovenska žije najviac Slovákov, je na Slovensku vytrvalo ignorovaný. O príčinách možno len teoretizovať. Určite je však medzi nimi dedičstvo komunistického Československa, pre ktoré USA boli stelesnením imperialistického nepriateľa, romantické predstavy o všeslovanskej vzájomnosti pod ochranou mocného ruského dubiska, prípadne geografická vzdialenosť, jazyková cudzosť alebo súčasné geopolitické javy. Je to však veľká škoda, pretože zmeny, ktorým boli vystavení naši ľudia v cudzom svete nám ponúkajú aj prizmu, cez ktorú vidíme iný obraz nás samých. Román *Marienkine žiale* je toho jasným dôkazom.

Acknowledgement: This work has been supported by the Scientific Grant Agency of the Slovak republic VEGA under the Grant No. 1/0799/18 National Literatures in the Age of Globalisation (Origin and Development of American-Slovak Literary and Cultural Identity)

Literatúra

1. Bell, T. 1949. *Dva svety*. Bratislava, Obroda 1949.
2. Bell, T. 1976. *Out of This Furnace : A Novel of Immigrant Labor in America*. University of Pittsburgh Press, 1976.
3. Beller, M. 2007. Perception, image, imagology. In M. Beller & J. Leerssen (Eds.), *Imagology : The cultural construction and literary representation of national characters* (pp. 3–16). Amsterdam – New York, NY : Rodopi. (<https://doi.org/10.1163/9789004358133>).
4. Karas, N. S. 2004. *Hunky : The Immigrant Experience*. Bloomington, AuthorHouse.
5. Koban, V. S. 1979. *The Sorrows of Marienka*. Middletown, Pennsylvania : Jednota Printery.
6. Koban, V. S. 2006. *Marienkine žiale. Pút' Slovákov za lepším životom do Ameriky*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. ISBN 80-8061-245-5. Preložila Jana Judinyová-Babirátová.
7. Nelson, E. S. (Ed.). 2005. *The Greenwood Encyclopedia of Multiethnic American Literature*. Vol. 1. Westport : Greenwood Press, 2005. 392–396.
8. Pokrivčák, A. 2018. Imagologické reflexive a hľadanie podstaty literárneho diela. In *Slavica Litteraria*. Vol. 21, no. 2, pp. 7–14. ISSN 1212-1509. (<https://doi.org/10.5817/SL2018-2-1>).
9. Tötösy de Zepetnek, S. – Mukherjee, T. (Eds.). 2013. *Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies*. Cambridge University Press India Pvt. Ltd. ISBN 978-93-82993-80-3.
10. Wellek, R. – Warren, A. 1949. *Theory of Literature*. New York : Harcourt, Brace and Company.
11. Židová, D. 2014. Stereotypes and the Image of Hunky in American Literature. In *Cross-Cultural Challenges in British and American Studies : Slovak Studies in English IV*. Bratislava : Stimul.
12. Židová, D. 2016. Manifestations of Slovak and Rusyn Identity in Vasil Stefan Koban's *The Sorrows of Marienka* and *Excerpt from Michal*. In *CLEaR*, Vol. 3, no. 1, pp. 39–46. ISSN 2453-7128. (<https://doi.org/10.1515/clear-2016-0004>).

Kontakt

Anton Pokrivčák

Katedra anglického jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4, 918 43 Trnava
anton.pokrivcak@truni.sk